

ekspresionistična prvina, kateri je več človeški cilj in stališče do pojavov kakor čutno veselje in posnetek v jeziku; odtod je smisel za etične ideale, kakor tudi za jedrnate besede in večji oblikovni napor v stavku. Zorec je spisal lepo povest, čeprav ga je impresionizem od epike preveč speljal na dramatično polje. Treba je bilo poguma, da je ljudski govor izoblikoval v popolnost, ki nudi tudi pri nas že od naroda ločenemu izobražencu literarni užitek. Jurčič vidi ljudstvo najrajši v humoristični in drastični luči. Zorcu ni za efekt pri izobražencih, ampak za odkrivanje našega bitja. Dr. J. Šilc

Janez Rožencvet: **Pravljice za lahkomišelnje ljudi**. Založila Družba sv. Mohorja v Celju 1935, 204 str.

Lahkomiseln ima bolj dobeseden izviren pomen kakor pri Iv. Cankarju, to je knjiga za ljudi, ki lahko mislijo in imajo živahno domišljijo, da zlahka preskočijo meje realnega sveta v prostejši svet pravljичnega doživljanja. Fr. Bevk je napisal v uvodu vse potrebno od te vrste proze, ki je v mitičnih dobah narodov cvetela kot bajka, pripovedka, pravljica, legenda in basen. Zdaj, ko smo že zdavnaj prešli v razumsko zoženo konvencijo, je tudi narodna poezija mahnila v racionalno določenih oblikah človeške skupnosti, le v izbrancih pesnikih še živi polni človek z neokrnjeno močjo fantazije in oblikovanja. Romantika, ki je iskala celotnega človeka v zgodovini, zlasti v zakladu narodne poezije, je začela sproščevati ugaslo fantazijo tudi v lastnih tvorbah, bodisi da je razpletala pozabljene pravljice iz še ohranjenih simboličnih imen (ajtiološko), bodisi da je iz prozaične vsakdanjosti razvijala fantastično stran, ki navadno utone v zahtevah življenja. Resnica je fantastična globokemu pogledu Dostojevskega, mi vidimo le še zoženo resnico zoženega človeka, ki doživlja le še s kategorijami za prakso, ne pa iz celega bitja. A kljub nasilju je ostalo še vse polno fantastičnega, prekipevajočega v mislih, željah in oblikah dejanja. Vse naše dejavno življenje naravnost dobiva svojo hrano od ostankov mladosti in fantazije, ko je oko prvič gledalo čuda v tujem svetu. — Rožencvet hoče zavestno nadaljevati »tam, kjer je Trdina nehal«, kakor je sam izjavil Fr. Bevku (str. 10). Od njega ima zdrav realizem in predmetnost, od Iv. Cankarja pa obsežnejši pogled, da ne razredči pravljичnega jedra s podobnimi odnosi svoje dobe, kakor je to delal Trdina, ampak uveljavlja vidik ljudske duše in naivno preprostega človeka, od katerega smo se že odmaknili v pravljичno razdaljo. Naivna in preprosta pravljica pomeni že po svojem bistvu povratek v obsežnejšo enoto človeške prararave, ki je cilj vsem velikim pokretom našega časa. V zavesti, da je človeški jaz sprijen, ker je le še znak za čutnost, spol, sebičnost, luščino brez duha, se je tudi jezikovna umetnost zatekla v brezosebno, mitično dojemanje; pravljica je le druga pot k istemu cilju, kajti njene osebe so tipično in obsežnejše utelešenje človeške narave.

Rožencvetova pravljica je res požlahtnjeni divjak iz Trdinovega vrta. Njegov Janez, naj bo iz Krakovega ali od kje drugod, je izredno posrečena podoba za jedro ljudstva. Dokler gleda z njegovimi očmi in ustvarja njemu sorodne osebe, se zdi, da tudi njegova proza stopa na pota bodočnosti. Kjer pa se je dal zapeljati v parabolo in alegorijo, da oblači abstraktne pojme

ali osebna spoznanja v pravljico obleko, n. pr. Zlata lestev, tedaj se tudi njemu spreminja mlinsko vreteno v klinček za grablje, kakor je povedal v Istrski storji. Od čudovitega, ki se že pri Trdini izgublja, je ostalo pri Rožencvetu le malo, skoraj le toliko, da se opraviči pravljicni videz, čudovito je le nebitvena sestavina, ki ni treba nanjo verjeti. Njegova pravljica je sedanost bolj ali manj pravljico oblečena. Odskočna deska za snovanje fantazije in doživljanje realne vsakdanjosti pa so tipična ljudska rekla in svetu pritažene želje ali skrbi. Odtod raste v blagodejen humor, ki se zna spremeniti v posmeh in rezko satiro na izrastke v družbi in kulturi. Nad pritaženo pesmijo iz globin življenja se boči mrtvi obok mehničnega reda in klečeplazne množice.

To je jedrnato pripovedovanje, kot ga imajo zrele osebe iz ljudstva, stiliziran narodni jezik, ki bolj gleda na izraz kakor na posnetek z dialektizmi. Ne zadržuje se pri podrobnostih in opisih, ampak doživlja stvarnost v preprosto vezanih stavkih. Zna se pa tudi dobro kretati v uglajenih vijugah poslovnega jezika, kakor je pokazal v Poučni ekskurziji. Z Iv. Cankarjem je prišel v našo prozo iz krščanske liturgije ritmični element, ki se kaže v tem, da se stavki bližajo metričnim verzom. Tudi Rožencvetu se stavki radi ritmično zaokrožajo, ne gre pa tako daleč, da bi ritmičnemu poteku na ljubo vstavljali nepotrebne besede. To je pot od pojoče v govorjeno prozo. Dr. J. Šilc

J. A. Gončarov: **Oblomov**. Poslovenil Josip Vidmar. Založba Modra ptica v Ljubljani 1935, 496 str.

Prevod romana *Oblomov* je vsekako važna pridobitev našega prevodnega slovstva. Gončarov stoji v ponosni vrsti velikih ruskih pisateljev, ki jih je rodila doba prehoda iz stare plemiške kulture v meščansko in demokratsko, iz kolektiva tradicije v individualizem. Prelomi časa ženejo vedno največje valove v zgodovini narodov, ker je življenje postavljeno pred nalogo, da poraja nove oblike. Iz grške zgodovine lahko primerjamo prehod iz patriarhalne homerične tradicije v samozavedanje Heraklita in sofistov, v zapadni Evropi pa rojstvo renesančnega individualizma iz srednjeveškega kolektiva. Razmere so bile na Ruskem iste kot istočasno ali malo prej na Angleškem in Francoskem, kjer je tudi prehajalo težišče od aristokratskega v denarno plemstvo. V Evropi se je prebudil dejavni človek, ki hiti izkoriščati zakonitost socialnih in ekonomskih razmer, kot so mu stopile pred oči v velikih mestih. Če hoče plemstvo ostati na površini, mora začeti tekmo z buržujskimi trgovci in industrialci, ki dobivajo vpliv in moč. Organizacija sile se po vzoru meščanskih plasti razširi v vse sloje pod imenom demokratizem. Kjer je dovolj priložnosti za svobodno ekspanzivnost individua, kakor v Zapadni Evropi in Ameriki, se ga še sedaj drže, ostala Evropa pa se je obrnila h kolektivnim sistemom, ki puščajo posamezniku manj svobode, zato pa mu dajejo več opore v boju življenja. Na zapadu kaže moč družabne konvencije, vsaj zdaj še, individuu pravo smer, da se ne izloči iz skupnosti, drugod je bilo treba postaviti nov življenjski red, kajti demokratizem je zvezan z mehnično uredbo, ki sloni na številu in nima v sebi bistvenih sestavin organske celote. Njegov oče je nominalistični individualizem, njegov prijatelj pa platonizem.